

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”**

Навольська Наталія Володимирівна

УДК 338.45:664.6

**ОЦІНЮВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.06.01 – Економіка, організація і управління підприємствами

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів – 2006

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі економіки підприємств і корпорацій Тернопільського державного економічного університету Міністерства освіти і науки України

- Науковий керівник: доктор економічних наук, професор **Гринчуцький Валерій Іванович**, Тернопільський державний економічний університет, завідувач кафедри економіки підприємств і корпорацій
- Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор **Швець Ірина Борисівна**, Донецький національний технічний університет, завідувач кафедри управління персоналом і економіки праці
- кандидат економічних наук **Двуліт Зоряна Петрівна**, Національний університет харчових технологій, доцент кафедри менеджменту
- Провідна установа: Львівський національний університет імені Івана Франка, кафедра економіки підприємства, МОН України, м. Львів

Захист відбудеться “14” червня 2006 року о 16.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.052.03 у Національному університеті “Львівська політехніка” за адресою: 79013 м. Львів, вул. С. Бандери, 12, IV навчальний корпус, ауд. 209-А.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету “Львівська політехніка” за адресою: 79013 м. Львів, вул. Професорська, 1.

Автореферат розісланий “12” травня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Алексєєв

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Трансформація економіки України в сучасних ринкових умовах викликає необхідність формування принципово нових підходів у діяльності хлібопекарських підприємств, оскільки традиційні системи не забезпечують їх ефективного розвитку. Для здійснення ефективної діяльності підприємствам слід зменшити витрати у виробництві, підвищити конкурентоспроможність, сформувати ефективну систему збуту продукції тощо.

Особливості хлібопекарського виробництва вимагають зменшення транспортних, енергетичних та інших витрат, оптимізації шляхів просування продукції, обґрунтованого ціноутворення тощо. Необхідно забезпечити умови, при яких будуть ефективніше використовуватись технологічні лінії хлібопекарського виробництва, мінімізуватись витрати праці всіх категорій працівників. Значну увагу слід звернути на те, що хлібопекарські підприємства функціонують в умовах жорсткого державного регулювання, що є суттєвим чинником при формуванні систем ефективної діяльності підприємств.

Значний внесок у вирішення проблеми підвищення економічної ефективності діяльності підприємств зробили як зарубіжні, так і вітчизняні вчені-економісти: Л.І.Абалкін, С.Л.Брю, Б.Голд, З.П.Двуліт, С.Ейлон, Л.Л.Єрмолович, Д.Г.Заруба, І.Я.Кац, О.Є.Кузьмін, К.Б.Лейкіна, К.Р.Макконнелл, Б.М.Мізюк, С.В.Мочерний, В.К.Мухопадов, Я.Д.Плоткін, Р.Ю.Покровський, С.Ф.Покропивний, М.Д.Путілова, В.М.Рибін, Ю.Сезан, В.К.Черник, І.Б.Шведь та інші. В опублікованих працях висвітлено погляди авторів на сутність поняття “економічна ефективність”, досліджено підходи до оцінювання економічної ефективності, запропоновано методи вимірювання економічної ефективності діяльності підприємств тощо.

Серед дослідників, які займаються проблемами економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств, слід відзначити таких, як В.Белік, Л.Дейнеко, В.В. Бурцев, А.О.Заїнчковський, Л.І.Караушенко, Д.Б.Костюков, Т.Мокрова, С.О.Нікітін, В.Семенюк, С.П.Федюніна, А.Цимбалюк, А.Б.Чернова, О.Шмаглій, В.В.Щербетенко. У наукових працях названих авторів досліджено стан розвитку хлібопекарської промисловості України; обґрунтовано напрямки підвищення ефективності діяльності хлібопекарських підприємств тощо.

Однак вимагають подальшого розвитку теоретико-методологічні основи оцінювання та забезпечення економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств на основі ефективного використання трудових і виробничих ресурсів підприємств, розширення асортименту продукції за результатами маркетингових досліджень, підвищення якості і конкурентоспроможності продукції, формування економічно ефективної системи збуту та практична значущість цінової політики в умовах конкуренції зумовили актуальність теми дисертаційної роботи, її мету і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Дисертаційна робота виконана згідно з тематикою кафедральної науково-дослідної роботи Тернопільського державного економічного університету “Підвищення ефективності виробництва”(номер державної реєстрації 0101U002353), розділ “Вдосконалення внутрішньовиробничого економічного механізму”. Матеріали дисертаційного дослідження використано при розробці кафедральної науково-дослідної роботи “Обґрунтування шляхів підвищення ефективності функціонування підприємств в умовах трансформації економіки України”(номер державної реєстрації 0102U002562), розділ “Формування показників ефективності функціонування підприємства при переході до ринку”(довідка № 126-06/22 від 11.01.2006 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретико-методологічних та методичних положень з оцінювання та забезпечення економічної ефективності діяльності підприємств у ринкових умовах. Відповідно до мети було поставлено такі завдання методологічного, науково-методичного і прикладного характеру:

- розробити систему економічних показників для оцінки ефективності діяльності хлібопекарських підприємств;
- здійснити аналізування економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств за допомогою економіко-математичних методів та розробити модель оптимізації виробничої програми підприємства;
- розглянути теоретичні положення щодо визначення рівня конкурентоспроможності хлібопекарських підприємств;
- удосконалити методичні рекомендації з ціноутворення на хлібопекарську продукцію;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення системи ефективної збутової діяльності хлібопекарських підприємств.

Об'єктом дослідження є процес формування параметрів оцінювання та забезпечення економічної ефективності діяльності підприємств.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади і прикладні методи оцінювання та забезпечення економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, праці зарубіжних і вітчизняних науковців. У процесі дослідження використано положення нормативних і законодавчих актів.

Вирішення поставлених у дисертаційній роботі завдань здійснено з використанням методів системного і порівняльного аналізу (при дослідженні регіонального ринку хліба і хлібобулочних виробів – Розділ 2, підр. 2.2; при порівнянні ефективності використання основних фондів і трудових ресурсів на хлібопекарських підприємствах – Розділ 2, підр. 2.2), експертного і графічного аналізу (при дослідженні рівня конкурентоспроможності хлібопекарських підприємств - Розділ 3, підр. 3.1;

при дослідженні напрямків підвищення економічної ефективності збутової діяльності підприємства – Розділ 3, підр. 3.3), економіко-математичного аналізу (при побудові взаємозв'язку між обсягом випуску продукції і показниками фондівіддачі і продуктивності праці – Розділ 2, підр. 2.2).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні та розвитку вже відомих і обґрунтуванні низки нових теоретичних і методичних положень, які в комплексі визначають напрямки оцінювання та забезпечення економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств, зокрема:

вперше:

– запропоновано використовувати при побудові моделі оптимізації виробничої програми підприємства такі чинники, як наявні запаси ресурсів (трудових і виробничих), умови ринкового попиту та виконання планових замовлень, що дозволить мінімізувати витрати праці на підприємстві для випуску різних видів хлібопекарської продукції й ефективно використати технологічні лінії;

удосконалено:

– методичні рекомендації з ціноутворення на хлібопекарську продукцію, які на відміну від існуючих положень містять критерії вибору та застосування адекватних методів ціноутворення з урахуванням рівня монополізації ринку, використання ресурсів, конкурентоспроможності продукції;

– систему збуту хлібопекарської продукції як специфічного товару, яка відрізняється від чинних систем тим, що дає змогу підвищити ефективність функціонування підприємств за рахунок зменшення транспортних витрат на основі оптимізації каналів розподілу та просування продукції;

набули подальшого розвитку:

- методологічні та методичні положення щодо оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств хлібопекарської галузі, які на відміну від існуючих передбачають визначення рівня конкурентоспроможності підприємства на основі узагальнювального показника, що дасть змогу більш об'єктивно враховувати специфічні характеристики досліджуваного товару;

- теоретико-методологічні засади формування системи економічних показників для оцінювання виробничої, фінансової і збутової діяльності підприємства. Це дало можливість на відміну від чинних систем показників врахувати особливості діяльності хлібопекарських підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні рекомендацій щодо оцінювання та забезпечення економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств на основі підвищення ефективності використання трудових і виробничих ресурсів підприємства; підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства; вдосконалення існуючих методичних рекомендацій щодо ціноутворення і забезпечення ефективної системи збуту продукції підприємств.

Розроблені теоретичні і практичні рекомендації використані у діяльності ТзОВ “Тернопільхлібпром” (довідка № 736 від 17.11.2005 р.), ТзОВ “Надзбруччя хліб” (довідка № 224 від 9.01.2006 р.), ВАТ “Чортківський хлібзавод” (довідка № 596 від 24.11.2005 р.). Окремі науково-методичні положення дисертації використовуються в навчальному процесі Тернопільського державного економічного університету при викладанні дисциплін “Економіка підприємства”, “Управління ефективністю фірми”, “Конкурентоспроможність фірми”, “Промисловий маркетинг” для студентів економічних спеціальностей (довідка № 126-06/333 від 20.02.06 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота виконана здобувачем самостійно. Отримані наукові результати з теоретичних і практичних питань щодо оцінювання та забезпечення економічної ефективності діяльності підприємств є його особистим внеском у розвиток хлібопекарської промисловості зокрема й економічної науки взагалі.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дослідження розглянуті та одержали позитивний відгук на: Міжнародній науковій конференції “Актуальні проблеми розвитку відкритої економіки України” (м. Київ, 2002 р.); науково-практичній конференції “Стратегія розвитку вітчизняних підприємств” (м. Тернопіль, 2003 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Стратегія інноваційного розвитку підприємств України” (м. Київ, 2003 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції “Трансформація системи державного регулювання економіки на завершенні ХХ століття” (м. Тернопіль, 2001 р.).

Публікації. За результатами виконаних досліджень опубліковано 10 наукових праць (наукові статті, тези доповідей), у тому числі 6 у фахових виданнях.

Обсяг і структура дисертації. Загальний обсяг дисертації становить 200 сторінки, її основний зміст викладений на 170 сторінках основного тексту, який складається зі вступу, трьох розділів і висновків. Робота містить 22 таблиці, 27 рисунків (на 20 сторінках), перелік використаних джерел (199 назв) та 8 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, окреслено мету та основні завдання, предмет і об’єкт, теоретичну й методологічну базу дослідження. Відображено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі “Теоретичні засади оцінювання та забезпечення економічної ефективності діяльності підприємств” проаналізовано існуючі підходи до визначення понять “економічна ефективність”, “економічний ефект”; розглянуто основні принципи управління

економічною ефективністю діяльності підприємств; досліджено теоретико-методичні засади оцінювання та забезпечення економічної ефективності діяльності підприємств.

У сучасних ринкових конкурентних умовах особлива увага приділяється проблемі оцінювання та забезпечення економічної ефективності діяльності підприємств. Огляд літературних джерел дає змогу виділити два напрями дослідження економічної ефективності: традиційний, який пов'язаний з розвитком класичної політекономії і особливо марксової економічної доктрини та тривав до кінця 90-х рр. ХХ ст.; реформаторський, що розпочався з процесами активної трансформації вітчизняної економіки на початку 90-х рр. ХХ ст.

Трактування, які дають вітчизняні і зарубіжні вчені, відповідає змісту поняття економічної ефективності. Однак кожен з авторів робить наголос на різних її аспектах. Економічна сутність цього поняття зумовлює важливість проблеми забезпечення економічної ефективності діяльності підприємства у практиці господарювання. “Забезпечення” слід розуміти як сукупність заходів і способів створення умов, які разом сприяють ефективному здійсненню економічних процесів, реалізації намічених планів для підтримки стабільного функціонування економічної системи. Оцінювання економічної ефективності діяльності підприємств можна здійснювати за допомогою таких методів: нормативний метод; багатофакторна модель; багатокритеріальний метод вимірювання результативності (продуктивності). Дані методи можуть бути використані при побудові системи показників для оцінювання економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств.

Економічна ефективність діяльності підприємства залежить від раціонального використання кожного виду ресурсів та їхньої структури, яка визначається співвідношенням задіяних ресурсів різних факторів виробництва. Ці пропорції головним чином зумовлені специфікою виробництва, рівнем застосовуваної на підприємстві техніки, технології, організації виробництва і праці, співвідношенням екстенсивних та інтенсивних факторів розвитку виробництва. На структуру і часткову ефективність використання ресурсів підприємства значний вплив мають зовнішні фактори, зокрема ринки ресурсів, пропозиція і попит на окремі види ресурсів та урівноважені на них ціни тощо.

Для підвищення ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах необхідно залучати додаткові витрати на оновлення асортименту продукції на основі маркетингових досліджень ринку, підвищення конкурентоспроможності підприємства, вдосконалення системи збуту продукції. Однак, приріст результату має бути більшим за приріст використовуваних ресурсів у процесі виробничо-господарської діяльності підприємства.

У другому розділі “Аналізування та оцінювання економічної ефективності діяльності підприємств” побудовано систему показників для оцінювання економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств; досліджено сучасний стан хлібопекарської промисловості

України взагалі і Тернопільського регіону зокрема; виявлено основні зовнішні і внутрішні фактори, які негативно впливають на обсяги виробництва хлібопекарської продукції; проведено порівняльний аналіз економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств; запропоновано модель оптимізації виробничої програми підприємства для випуск різних видів хлібопекарської продукції.

Огляд літературних джерел дав змогу виокремити основні економічні показники, за допомогою яких можна провести аналіз економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств. Запропоновану систему економічних показників побудовано на основі показників для: оцінювання виробничої діяльності (загальнооцінювальні показники ефективності; показники ефективності використання ресурсів); фінансової і збутової діяльності підприємств (показники ефективності збутової діяльності; ліквідності та фінансової стійкості).

Показники економічної ефективності є найважливішим інструментом реалізації економічної політики підприємства і ключовим засобом обґрунтування управлінських рішень, оптимізації витрат ресурсів, удосконалення цінової політики і підвищення конкурентоспроможності підприємства.

У результаті проведеного дослідження було виявлено тенденції динаміки обсягів виробництва хлібопекарської продукції підприємствами (у тому числі і малими підприємствами) м. Тернополя і Тернопільського регіону в 1990–2004 рр. (рис. 1, 2). Протягом досліджуваного періоду спостерігався стійкий спад виробництва продукції, що було спричинено як зовнішніми, так і внутрішніми факторами (зменшення чисельності населення, підвищення цін на сировину та паливно-мастильні матеріали, незадовільний технічний стан підприємств, невідпрацьована мережа збуту тощо).

Рис. 1. Виробництво хліба і хлібобулочної продукції в м. Тернополі

Рис. 2. Виробництво хліба і хлібобулочних виробів в Тернопільському регіоні

Основна частина хлібопекарської продукції Тернопільського регіону виробляється промисловими підприємствами (83,4%). На частку малих хлібопекарських підприємств припадає 16,6% від загального обсягу виробництва хліба і хлібобулочних виробів (рис. 3).

Рис. 3. Структура підприємств за обсягом у випуску продукції в Тернопільському регіоні

Більш ґрунтовне дослідження ефективності діяльності хлібопекарських підприємств пропонується здійснювати на основі показника порівняльної економії (E_x) ресурсу X на

підприємстві В порівняно з підприємством А за один і той самий період (або ж на одному підприємстві за різні періоди). Якщо ж $E_x > 0$, то ефективність використання ресурсу X на підприємстві В більша, ніж на А. Проведено порівняльний аналіз ефективності роботи двох хлібопекарських підприємств ВАТ "Чортківський хлібзаовд" і ТзОВ „Бучачхлібпром”, частка яких у загальному обсязі поставок хліба і хлібобулочних виробів на регіональний ринок становить 10,5%, за останніх сім років. Аналізуючи звітні дані підприємств (обсяг випуску продукції, фондівіддача, продуктивність праці), доходимо висновку що фондівіддача на підприємстві ВАТ "Чортківський хлібзаовд" вища, ніж на підприємстві ТзОВ „Бучачхлібпром”. Тому порівняльна економія основних фондів для першого року роботи ($E_{\text{фонд.}}$) підприємства складе

$$E_{\text{фонд.}}(1) = 1089 \times \frac{50}{737,5} - 976 = -902,169 < 0.$$

Проте, продуктивність праці на підприємстві ТзОВ “Бучачхлібпром” вища, ніж на підприємстві ВАТ "Чортківський хлібзаовд". Порівняльна економія трудових ресурсів ($E_{\text{прац.}}$) за перший рік підприємства складе

$$E_{\text{прац.}}(1) = 125,743 \times \frac{50}{737,5} - 50,260 = -41,7351 < 0.$$

Незважаючи на те, що продуктивність праці на підприємстві ТзОВ „Бучачхлібпром” вища, проте використання трудових ресурсів (витрати праці) на підприємстві ВАТ "Чортківський хлібзаовд" є ефективнішим. Показник порівняльної економії ресурсу (в першому дослідженні – фондівіддача, у другому – витрати праці) для ВАТ "Чортківський хлібзаовд" є вищим, ніж у ТзОВ “Бучачхлібпром”.

Однак трапляються випадки, за яких порівняльні економії є протилежними за знаками чисел. Тоді зробити висновок про ефективність роботи кожного підприємства і порівняти її доволі складно. Для більш оптимального визначення ефективності роботи підприємства пропонується методика розрахунку порівняльної ефективності сукупного використання ресурсів за допомогою виробничих функцій залежності випуску товарної продукції від двох факторів (вартості основних виробничих фондів і витрат праці), а саме:

$$y = a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2, \quad (1)$$

де x_1 – вартість основних виробничих фондів, тис. грн.; x_2 – витрати праці, тис. люд.- год.; y – обсяг випуску товарної продукції підприємством, тис. грн.

Для полегшення розрахунків доцільно використовувати програмний продукт STADIA, за допомогою якого можна: а) розрахувати регресійну модель; б) перевірити гіпотезу про адекватність моделі наявним спостереженням на основі обрахунку

статистичних характеристик: множинного коефіцієнта кореляції R , коефіцієнта детермінації R^2 , стандартної похибки обчислень, значення статистики Фішера та рівня значущості нульової гіпотези про рівність нулю коефіцієнта множинної кореляції.

На основі звітних даних хлібопекарських підприємств Тернопільського регіону побудовані економіко-математичні моделі залежності обсягу випуску продукції від вартості виробничих фондів підприємства і витрат праці які є множинними регресійними залежностями (табл. 1).

Таблиця 1

Множинні економіко-математичні моделі залежності обсягу випуску продукції від вартості основних виробничих фондів підприємства і витрат праці

Підприємства	Економіко-математичні моделі, коефіцієнти детермінації
ТзОВ "Тернопільхлібпром"	$y = 13730 + 23,49x_1 - 6,182x_2, R^2 = 0,981962$
ТзОВ "Бучачхлібпром"	$y = 5129,5 - 6,115x_1 + 19,061x_2, R^2 = 0,964383$
ТзОВ "Наздбруччя хліб"	$y = 15,9 - 1,16x_1 + 42,25x_2, R^2 = 0,974208$
ВАТ "Микулинецький хлібозавод"	$y = 2086 - 5,668x_1 + 6,449x_2, R^2 = 0,847449$
ВАТ "Чортківський хлібозавод"	$y = 1125 - 1,656x_1 + 13,545x_2, R^2 = 0,972464$

Будь-яке підприємство можна вважати функціональною економічною системою, в якій існують певні взаємозв'язки і залежності. Саме виробничі функції типу Кобба – Дугласа дають змогу математично описати існуючі взаємозалежності, а на основі показників степенів зробити аналіз стану економічної системи, що описується. Функції Кобба – Дугласа мають вигляд

$$y = a_0 x_1^{a_1} x_2^{a_2} \dots x_n^{a_n}. \text{ Якщо сума показників функції Кобба – Дугласа } \sum_{i=1}^n a_i > 1, \text{ то для}$$

економічної системи характерний позитивний розвиток; якщо $\sum_{i=1}^n a_i = 1$, то система перебуває у

стані стагнації; якщо $\sum_{i=1}^n a_i < 1$, то для системи характерний стан рецесії.

За результатами проведеного дослідження діяльності хлібопекарських підприємств Тернопільського регіону було побудовано економіко-математичні моделі взаємозв'язку між обсягом випуску продукції (y , тис. грн.) і показниками – фондівіддачею (x_1 , грн.) та продуктивністю праці (x_2 , грн. / люд. - год.) (табл. 2).

Таблиця 2

Виробничі функції Кобба-Дугласа залежності обсягу випуску продукції підприємства від фондівіддачі та продуктивності праці

Підприємства	Економіко-математичні моделі
ТзОВ "Тернопільхлібпром"	$y = 4218x_1^{-0,2149} x_2^{0,7346}, R^2 = 0,9890302$
ТзОВ "Бучачхлібпром"	$y = 996,3x_1^{0,9675} x_2^{-0,01549}, R^2 = 0,99986$
ТзОВ "Надзбруччя хліб"	$y = 925,6x_1^{1,154} x_2^{-0,1199}, R^2 = 0,9998$
ВАТ "Микулинецький хлібозавод"	$y = 346,8873x_1^{-0,944} x_2^{0,03149}, R^2 = 0,9987004$
ВАТ "Чортківський хлібозавод"	$y = 1160,957x_1^{1,0175} x_2^{-0,025405}, R^2 = 0,9936102$

Зазначимо, що тільки в економічній системі ТзОВ "Надзбруччя хліб" спостерігається прогресивний розвиток, оскільки

$$\sum_{i=1}^2 a_i = a_1 + a_2 = 1,154 - 0,1199 = 1,0341 > 1.$$

Слід мати на увазі те, що на економічну ефективність роботи підприємства безпосередньо впливає виробничий процес. Ефективність виробничого процесу певною мірою залежить від рівня розподілу ресурсів (фінансові, трудові, сировина і матеріали, устаткування і технології). У роботі запропоновано модель оптимізації виробничої програми підприємства для випуску різних видів продукції на основі наявних трудових і виробничих ресурсів, умов ринкового попиту та виконання умов щодо запланованих поставок продукції. За основу критерію економічної ефективності було взято мінімальні витрати праці на виготовлення певного виду продукції (табл. 3).

Для організації виробництва i видів продукції ($i = \overline{1, n}$, де n – кількість видів продукції) за допомогою j технологічних ліній ($j = \overline{1, m}$, де m – кількість ліній) необхідно визначити план роботи однієї зміни хлібопекарського підприємства. При цьому використовується інформація про кількість виробничого персоналу (k_j , чоловік), які обслуговують кожну технологічну лінію, тривалість робочої зміни (t , год.), витрати праці на виготовлення одиниці продукції i -го виду на j -й технологічній лінії (a_{ij} , люд. год.), обсяги виходу I -го виду продукції з одного циклу роботи j -ї технологічної лінії (b_{ij} , шт.), витрати часу на випікання відповідного виду продукції (c_i), ринковий попит на всі види продукції (α_i, β_i), стає замовлення на певні види продукції (M_i).

Таблиця 3

Вихідні показники для побудови оптимізаційної моделі виробничої програми підприємства

Показники	Види продукції	Технологічні лінії			
		I	II	III	IV

Вихід продукції з одного циклу роботи на відповідній технологічній лінії, шт.	Хліб “Подільський подовий”	–	–	630	450
	Батон “Подільський”	–	450	640	–
	Хліб “Білий формовий”	720	–	–	–
	Хліб “Тернопільський особливий”	–	280	–	400
Кількість працівників у зміні, чол.	–	6	7	7	5
Тривалість зміни, год.	–	8	8	8	8
Витрати праці на виробництво одиниці продукції, люд. - год.	Хліб “Подільський подовий”	0,004			
	Батон “Подільський”	0,008			
	Хліб “Білий формовий”	0,006			
	Хліб “Тернопільський особливий”	0,008			
Час випікання хліба відповідного виду за один цикл, год.	Хліб “Подільський подовий”	0,6833			
	Батон “Подільський”	0,7			
	Хліб “Білий формовий”	0,8333			
	Хліб “Тернопільський особливий”	0,66667			
Ринковий попит і замовлення, шт.	Хліб “Подільський подовий”	8000			
	Батон “Подільський”	5000			
	Хліб “Білий формовий”	3000			
	Хліб “Тернопільський особливий”	2000			

На основі даних табл. 3 побудовано модель оптимізації виробничої програми підприємства для випуску різних видів продукції при наявних запасах ресурсів праці, умов ринкового попиту та виконання умов відносно поставки продукції. За основу критерію ефективності приймаємо мінімальні витрати праці на виготовлення продукції.

З урахуванням введених позначень, математична модель набуде такого вигляду:

$$Z = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m a_i b_{ij} x_{ij} \rightarrow \min . \quad (2)$$

При цьому будуть виконуватись такі умови:

1) використання наявних трудових ресурсів:

$$\begin{aligned} \sum_{i=1}^n a_i b_{i1} x_{i1} &\leq k_1 t; \\ \sum_{i=1}^n a_i b_{i2} x_{i2} &\leq k_2 t; \\ &\vdots \\ \sum_{i=1}^n a_i b_{im} x_{im} &\leq k_m t; \end{aligned} \quad (3)$$

2) випікання хліба (витрати часу):

$$\begin{aligned} c_i x_{i1} &\leq t; \\ c_i x_{i2} &\leq t; \\ &\vdots \\ c_i x_{im} &\leq t; \end{aligned} \quad (4)$$

3) планових поставок продукції:

$$\sum b_{ij} x_{ij} = M_i; \quad (5)$$

4) випуску продукції з урахуванням ринкового попиту:

$$\alpha_i \leq \sum b_{ij} x_{ij} \leq \beta_i; \quad (6)$$

5) невід'ємності змінних:

$$x_{ij} \geq 0. \quad (7)$$

Важливим є те, що цю методику можна легко застосувати для будь-якого підприємства. Розглянемо її використання на хлібопекарському підприємстві ТзОВ “Тернопільхлібпром” при розрахунку оптимального плану виробництва продукції, який дасть змогу мінімізувати витрати праці на виробництво продукції за одну зміну. Підприємство планує організувати випуск продукції чотирьох видів хлібопекарської продукції за допомогою чотирьох технологічних ліній виробництва. На кожній технологічній лінії використовуються різні типи печей для випікання хліба. Кількість людей, які працюють на обслуговуванні цих ліній, є сталою. Договірними умовами передбачено мінімальний випуск хліба “Білий формовий” у кількості 1000 шт. Аналізуючи ринковий попит, встановлено обмеження щодо мінімального випуску всіх видів продукції відповідно: хліб “Подільський подовий” ≤ 6000 шт.; батон “Подільський” ≤ 4000 шт.; хліб “Білий формовий” ≤ 1000 шт.; хліб “Тернопільський особливий” ≤ 2000 шт.

План роботи виробничої зміни підприємства повинен забезпечити виконання умов ринкового попиту на хлібопекарську продукцію, виконання індивідуального замовлення на продукцію

відповідного виду при мінімальних витратах праці. Враховуючи дані табл. 3, побудуємо числову модель: цільова функція – мінімум витрат праці на випуск продукції:

$$Z = 2,52x_{13} + 1,8x_{14} + 3,6x_{22} + 5,12x_{23} + 4,32x_{31} + 2,24x_{42} + 3,2x_{44} \rightarrow \min .$$

Дану модель можна побудувати на основі таких даних:

1) витрати праці на відповідних технологічних лініях виробництва:

$$\begin{aligned} 4,32x_{31} &\leq 48; \\ 3,6x_{22} + 2,24x_{42} &\leq 56; \\ 2,52x_{13} + 5,12x_{23} &\leq 56; \\ 1,8x_{14} + 3,2x_{44} &\leq 40; \end{aligned}$$

1) тривалість робочої зміни:

$$\begin{aligned} 0,833x_{31} &\leq 8; \\ 0,7x_{22} + 0,6667x_{42} &\leq 8; \\ 0,6833x_{13} + 0,7x_{23} &\leq 8; \\ 0,6833x_{14} + 0,6667x_{44} &\leq 8; \end{aligned}$$

2) ринковий попит на продукцію та обсяги планових замовлення:

$$\begin{aligned} 630x_{13} + 450x_{14} &\geq 8000; \\ 450x_{22} + 640x_{23} &\geq 5000; \\ 720x_{31} &= 2000; \\ 280x_{42} + 400x_{44} &\geq 3000; \end{aligned}$$

3) невід'ємність змінних:

$$\begin{aligned} x_{13} &\geq 0; x_{14} \geq 0; \\ x_{22} &\geq 0; x_{23} \geq 0; \\ x_{31} &\geq 0; \\ x_{42} &\geq 0; x_{44} \geq 0. \end{aligned}$$

Отже, на основі отриманих результатів можна зробити висновки про те, що мінімальні витрати праці становитимуть 108 люд.-год., при цьому буде виконано замовлення на хліб “Білий формовий” (2000 шт.) і збережуться умови ринкового попиту на інші види хлібопекарської продукції за даних умов:

1) виробництво хліба “Подільський подовий” проводити на III ($x_{13} = 4,33$ циклу) і IV ($x_{14} = 11,7$ циклу) технологічних лініях;

2) виробництво батону ”Подільський” проводити на II ($x_{22} = 1$ цикл) і III ($x_{23} = 7,2$ циклу) технологічних лініях;

- 3) хліб “Білий формовий” виробляти за 2,7778 ($x_{31}=2,7778$) цикли на I технологічній лінії;
- 4) хліб “Тернопільський особливий” виробляти за 10,714 (x_{42}) циклу роботи на II технологічній лінії. Використовувати IV ($x_{44} = 0$) технологічну лінію для виготовлення цього виду хліба недоцільно.

На III і IV технологічних лініях задіяний весь робочий час зміни. На II лінії є 0,249 год. невикористаного часу. Більше такого часу є на I технологічній лінії – 5,6853 год. Трудовий резерв є на кожній технологічній лінії, а саме: I лінія – 36 люд. - год.; II лінія – 28,873290 люд. - год.; III лінія – 8,2100170 люд. - год.; IV лінія – 18,916550 люд. - год. Отже, на виконання замовлення, умови якого поставлено в нашій задачі, необхідно: I лінія – 3 чол.; II лінія – 4 чол.; III лінія – 6 чол.; IV лінія – 3 чол. Виробничий персонал, не задіяний для виготовлення замовлення, доцільно використати на виконання інших робіт.

Зазначимо, що на ефективність діяльності підприємства впливає низка факторів, а саме: продуктивність праці, фондівдача, ринковий попит на продукцію, вартість ресурсів, ціноутворення, збут тощо. Ці фактори необхідно досліджувати в комплексі для об’єктивного визначення стану підприємства і вибору шляхів для покращення його діяльності.

У третьому розділі “Обґрунтування напрямків підвищення економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств” на основі аналізу існуючих підходів до підвищення ефективності діяльності підприємств запропоновано власні напрямки, зокрема підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств на основі проведеного дослідження регіонального ринку хліба і хлібобулочних виробів, подані рекомендації щодо ціноутворення на хлібопекарську продукцію, розроблено ефективну систему збуту продукції. У роботі обґрунтовано основні характерні ознаки, за якими визначається тип ринку. На основі даних ознак розроблено табличну модель галузевого ринку (табл.4).

Таблиця 4

Порівняльна таблиця характерних ознак ринку

№ з/п	Структурна характеристика	Типи ринкової структури				Ринок хліба і хлібобулочних виробів
		Досконала конкуренція	Монополістична конкуренція	Олігополія	Монополія	
1.	Бар’єри проникнення на ринок і вихід з	Немає	Невисокі	Наявні суттєві перешкоди	Вступ блокований	Немає

	нього					
2.	Тип продукції	Стандартизований	Диференційований	Стандартизований або диференційований	Унікальний (немає близьких замінників)	Стандартизований
3.	Можливість впливати на ціну	Відсутня	Обмеженість впливу	Обмежена взаємною залежністю	Значний вплив на ціну	Обмеженість впливу
4.	Кількість виробників (концентрація ринку)	Багато виробників (ринок неконцентрований)	Багато виробників (ринок концентрований)	Мала кількість виробників (ринок концентрований)	Мала кількість виробників (ринок концентрований)	$KP_K > 70\%$ – ринок високо-концентрований; $KP_T > 0,18$ – ринок концентрований; $1 > KP_{XT} > 0$ – ринок неконцентрований
5.	Можливість нецінової конкуренції	Відсутня	Можлива	Дуже типова, за умови диференціації продукту	Можлива (реклама, зв'язки із суспільним і організаціями)	Можлива

Для регіонального ринку хліба і хлібобулочних виробів характерні переважно ознаки ринку досконалої і монополістичної конкуренції, а інколи навіть з проявами ознак ринку олігополії. На основі власних досліджень ринок хліба і хлібобулочної продукції Тернопільського регіону вважаємо ринком монополістичної конкуренції.

Узагальнення літературних джерел дає змогу виділити такі підходи до визначення рівня конкурентоспроможності підприємства: оцінювання конкурентоспроможності підприємства на основі конкурентоспроможності продукції; матричний метод; аналіз за основними факторами впливу; оцінювання конкурентоспроможності підприємства на основі аналізу його конкурентного потенціалу; метод аналізу ієрархій.

Визначення рівня конкурентоспроможності хлібопекарського підприємства пропонуємо проводити на основі узагальнювального показника (Кп), який обчислюється за такою формулою:

$$K_{п} = \sqrt[5]{K_{пр} \times I_{ф} \times I_{тр} \times T_{чр} \times I_{рп}}, \quad (8)$$

де $K_{пр}$ – показник конкурентоспроможності продукції; $I_{ф}$ – індекс фондівдачі; $I_{тр}$ – індекс використання трудових ресурсів; $T_{чр}$ – темп зростання частки ринку; $I_{рп}$ – індекс рентабельності продукції.

За результатами проведених розрахунків узагальнювального показника конкурентоспроможності підприємства можна виділити такі групи хлібопекарських підприємств Тернопільського регіону: 1) підприємства з високим рівнем конкурентоспроможності ($K_{п} \geq 1,2$) – ТзОВ “Тернопільхлібпром”; 2) підприємства з середнім рівнем конкурентоспроможності ($0,8 \leq K_{п} \leq 1,2$) – ТзОВ “Бучачхлібпром”, ТзОВ “Назбруччя хліб”; 3) підприємства з низьким рівнем конкурентоспроможності ($K_{п} < 0,8$) – ВАТ “Микулинецький хлібо завод”, ВАТ “Чортківський хлібо завод”, ВАТ “Бережанський хлібо завод”.

Запропоновані методичні рекомендації щодо визначення рівня конкурентоспроможності підприємства дадуть змогу оцінити і рівень конкурентоспроможності малих хлібопекарських підприємств, а також виявити основні фактори його підвищення.

Проблема забезпечення економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств тісно пов’язана з питаннями ціноутворення, оскільки підприємства випускають соціально значущий продукт, і намагання виробників нарощувати рентабельність продукції за рахунок зростання цін на хліб і хлібобулочні вироби стримується, по-перше, наявністю значної кількості конкурентів на ринку і, по-друге, “ціною питання” для населення.

У роботі запропоновано методичні рекомендації з ціноутворення для хлібопекарських підприємств, які базуються на ринковому механізмі. Відомо, що при командно-адміністративних методах організації економіки ціни визначаються на підприємстві, тобто у виробництві, і часто до початку випуску продукції. Такий метод приводить до того, що за базу цін беруться витрати на виробництво; звідти – “витратний” метод ціноутворення. При такому підході до формування цін ринок має дуже слабкий вплив на рівень та динаміку цін, і лише в деяких випадках він фіксує ступінь попиту на товар при конкретно встановленій ціні. Процес ціноутворення передбачає вибір мети ціноутворення, визначення попиту, аналіз витрат і цін конкурентів, вибір методів ціноутворення, встановлення кінцевої ціни. В основу формування цін на хліб і хлібобулочні вироби мають бути покладені методи ринкового ціноутворення, де основну роль відіграє співвідношення попиту і пропозиції на ринку. Механізм ціноутворення має відображати динаміку цін, яка формується під впливом стратегічного і тактичного факторів.

Стратегічний фактор впливу на ціну важливий для двох найбільших підприємств-виробників (ТзОВ “Тернопільхлібпром” і ТзОВ “Назбруччя хліб”), які практично контролюють ціни на продукцію в регіоні, оскільки можуть впливати на витрати у виробництві,

забезпечуючи собі відповідний рівень рентабельності виробництва – такі підприємства можуть використовувати “витратні” методи ціноутворення. Хлібопекарським підприємствам (ВАТ “Чортківський хлібзавод”, ВАТ “Бережанський хлібзавод”), частка на ринку яких незначна, доцільно використовувати метод ціноутворення, орієнтований на ринок і конкурентів.

Метод ціноутворення “витрати плюс прибуток”, орієнтований на ринкову конкуренцію, слід застосовувати для соціально значущих видів хліба, а для інших видів хлібопекарської продукції – метод визначення цін на основі знаходження рівноваги між витратами виробництва і станом ринку. Процес ціноутворення має враховувати можливість і методи впливу з боку виробника на торговельних посередників з метою забезпечення позитивного економічного ефекту в обох ринкових контрагентів. При використанні тих чи інших методів ціноутворення потрібно враховувати поняття цінності товару, дослідження якої можна проводити шляхом альтернативного аналізу.

У господарській діяльності хлібопекарського підприємства основними проблемами є постачання, виробництво і збут продукції. Діяльність підприємства в нових економічних умовах потребує реструктуризації усіх сфер діяльності господарюючих суб’єктів, а саме сфери збуту готової продукції. За наявності ринкової конкуренції головне завдання системи управління збутом полягає у забезпеченні підприємству гідної ринкової частки і “завоювання” авторитету серед конкурентів.

Збутова політика підприємства залежить від внутрішніх і зовнішніх умов функціонування підприємства та побудована на основі аналізу попиту і пропозиції. Оскільки вимоги споживачів постійно змінюються, тому збутова діяльність підприємства має бути спрямована на постійне оновлення асортименту хлібопекарської продукції і підвищення її якісних характеристик. Канали збуту, способи і методи просування хлібопекарської продукції на ринку є найбільш ефективними маркетинговими діями в умовах нецінової конкуренції. До форм збуту хліба і хлібобулочної продукції належить: безпосередня доставка продукції споживачеві (торгівля з машини), посередники, приватні підприємці, фірмова торгівля (кіоски, магазини при заводах), торговельна мережа.

У роботі запропоновано система збуту хлібопекарської продукції, яка дасть змогу підприємству зменшити витрати на транспортування готової та нереалізованої продукції, збільшить шанси фірмової мережі реалізувати продукцію стадії “товар, що залежався” (рис. 4).

Рис. 3. Система збутової діяльності ТзОВ “Тернопільхлібпром”

Зазначимо, що систему збуту будь-якого хлібопекарського підприємства можна раціоналізувати на основі внутрішніх і зовнішніх умов та ступеня їхнього розвитку. Однак існують

загальні закономірності і методи підвищення економічної ефективності функціонування системи збуту. Проте у більшості досліджуваних підприємств недостатньо ресурсів для побудови ефективної системи збуту продукції.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі поставлено і вирішено науково-практичне завдання – розроблення теоретичних та методологічних засад оцінювання та забезпечення економічної ефективної діяльності підприємств. У результаті проведених дисертаційних досліджень зроблено подані нижче висновки.

1. Керівникам хлібопекарських підприємств запропоновано систему економічних показників, яка служить інструментом для здійснення аналізування економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств. Система показників дає певну кількісну характеристику виробничої (загальнооцінювальні показники ефективності; показники ефективності використання ресурсів), фінансової і збутової діяльності підприємств (показники ефективності збутової діяльності; ліквідності та фінансової стійкості).

2. З метою підвищення ефективності діяльності хлібопекарських підприємств запропоновано модель оптимізації виробничої програми підприємства для випуску різних видів хлібопекарської продукції на основі наявних трудових і виробничих ресурсів, умов ринкового попиту та виконання умов відносно запланованих поставок продукції. Це дало можливість визначити мінімальні витрати праці і доцільність використанні технологічний ліній для виробництва запланованих обсягів хлібопекарської продукції.

3. Для подальшого вдосконалення процедури оцінювання конкурентоспроможності підприємства запропоновано методичний підхід, який можна здійснювати у певній послідовності: етап 1 – визначення конкурентних позицій підприємства; етап 2 – аналіз конкурентного середовища; етап 3 – розрахунок показників конкурентоспроможності підприємства (конкурентоспроможність продукції, ефективність використання ресурсів підприємства, ефективність виробничо-господарської діяльності); етап 4 - розрахунок узагальнювального показника конкурентоспроможності підприємства; етап 5 – висновок про рівень конкурентоспроможності підприємства і шляхи його підвищення. Запропонований метод може бути використаний керівниками підприємства, економістами для обґрунтування та вибору цілей і пріоритетів розроблення конкурентної стратегії підприємства.

6. У роботі запропоновані методичні рекомендації з ціноутворення на хлібопекарську продукцію, які містять критерії вибору та застосування адекватних методів ціноутворення з урахуванням рівня монополізації ринку, використання ресурсів, конкурентоспроможності продукції і можуть бути використанні керівниками, менеджерами хлібопекарськими підприємствами при встановленні цін на продукцію.

7. На основі маркетингових досліджень ринку хліба і хлібобулочних виробів для підприємства ТзОВ “Тернопільхлібпром” запропоновано систему збуту хлібопекарських виробів, яка дасть змогу підвищити ефективність функціонування підприємств за рахунок зменшення транспортних витрат на засадах оптимізації каналів розподілу та просування продукції.

4. На основі дисертаційного дослідження можна запропонувати:

– Міністерству освіти і науки України використовувати теоретичні аспекти щодо забезпечення економічної ефективності діяльності підприємств для розробки навчальних програм з циклу дисциплін спеціальності 7.050107 “Економіка підприємства”;

– Міністерству економіки України використовувати запропоновані у дисертації методичні рекомендації з ціноутворення на хлібопекарську продукцію, які містять критерії вибору та застосування адекватних методів ціноутворення з урахуванням рівня монополізації ринку, використання ресурсів, конкурентоспроможності продукції.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях

1. Навольська Н.В. Аналіз розвитку малого підприємництва в Україні // Наукові записки. Збірник наукових праць викладачів і аспірантів кафедри економічного аналізу ТАНГ. – Тернопіль: Економічна думка, 1999. – С. 93–96.
2. Навольська Н.В. Аналіз підприємницької діяльності // Наукові записки. Збірник наукових праць викладачів і аспірантів кафедри економічного аналізу ТАНГ. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – С. 118–19.
3. Навольська Н.В. Аналіз методологічних підходів до побудови економічних показників оцінки ефективності діяльності малих підприємств // Наукові записки. Збірник наукових праць викладачів і аспірантів кафедри економічного аналізу ТАНГ. Вип. 10. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – С. 123–125.
4. Навольська Н.В. Регіональні умови розвитку підприємництва // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України. Збірник наукових праць кафедри управління трудовими ресурсами і розміщення продуктивних сил ТАНГ. Вип. 4. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – С. 87–89.
5. Навольська Н.В. Роль економічного аналізу у виявленні резервів підвищення ефективності діяльності малих підприємств // Наукові записки. Тернопільський державний педагогічний університет імені В.Гнатюка. Серія: економіка. – № 11. – Тернопіль: ТДПУ, 2002. – С. 165–167.
6. Навольська Н.В. Ціноутворення як фактор підвищення ефективності виробництва // Проблемы повышения эффективности функционирования предприятий различных форм собственности. Сборник научных трудов института экономики промышленности НАНУ. Т. 3. – Донецк, 2004. – С. 259–64.

Публікації в інших виданнях

7. Навольська Н. В. Аналіз методики оцінки ефективної діяльності малих підприємств // Формування економічних відносин в умовах становлення ринку. Збірник наукових праць ТАНГ: Вип. 4. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – С. 68–70.
8. Навольская Н. В. Роль малого предпринимательства в странах с рыночной экономикой // Научные исследования экономики в условиях перехода. – Свиштов (Болгария) – 2000. – С. 105–110.
9. Навольська Н.В. Економічні проблеми розвитку хлібопекарної промисловості України // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Стратегія інноваційного розвитку підприємств України”. – Київ: КНУТД, 2003. – С. 43–45.
10. Навольська Н.В. Удосконалення методики ціноутворення на хлібопекарських підприємствах // Матеріали науково - практичної конференції “Стратегія розвитку вітчизняних підприємств”, 23-24 жовтня 2003, Тернопіль.- С. 287–288.

АНОТАЦІЯ

Навольська Н. В. Оцінювання та забезпечення економічної ефективності діяльності підприємств. - Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01 – Економіка, організація і управління підприємствами. – Національний університет “Львівська політехніка”, Львів, 2006.

Дисертація містить теоретичні положення, методичні рекомендації щодо оцінювання та забезпечення економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств Тернопільського регіону в умовах трансформаційної економіки України. Проведено всебічний аналіз розвитку хлібопекарської промисловості Тернопільського регіону і України загалом. Визначено основні проблеми, які негативно впливають на діяльність хлібопекарських підприємств і розроблено ключові напрями підвищення економічної ефективності їх діяльності на майбутнє. У роботі побудована модель оптимізації виробничої програми підприємства для випуску різних видів продукції на основі наявних запасів ресурсів праці, умов ринкового попиту та виконання умов відносно запланованих поставок продукції. За основу критерію ефективності було використано мінімальні витрати праці на виготовлення певного виду продукції. Обґрунтовано напрями забезпечення економічної ефективності діяльності хлібопекарських підприємств на основі підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств; удосконаленню методичних рекомендацій з ціноутворення на хлібопекарську продукцію; підвищення економічної ефективності збутової діяльності підприємства.

Ключові слова: економічна ефективність, управління, витрати, ціноутворення, ресурси підприємства, конкурентоспроможність, збутова діяльність.

ANNOTATION

Navolska N.V. Estimation and Providing of Economic Efficiency in Enterprise Activity. - Manuscript. Dissertation on receiving scientific degree of the Candidate of Economic Sciences in specialty 08.06.01 – Economics, organization and Enterprises Management. – Lviv Polytechnic National University, Lviv, 2006.

Dissertation includes theoretical principles, methodical recommendations in the estimation and providing of economic efficiency activity of bakery enterprises in Ternopil region within the transformative economy conditions in Ukraine.

The comprehensive analysis of baker industry development in Ternopil region and Ukraine has been done on the whole. The basic problems that affect the activity of bakery enterprises negatively have been determined. The key trends of economic efficiency rise in bakery enterprises activity have been elaborated for the future. The process of manufacturing directly influences on the enterprise efficiency work. The efficiency of work of enterprise a production process influences directly. Efficiency of manufacturing process in certain degree relies on the level of resources allocations (financial, labor, raw materials and materials, equipment and technologies). The model of manufacturing program and its optimization at the enterprise has been constructed in this research. It is suitable for the manufacturing of different production types on the basis of available labour resources supplies, terms of market demand and implementation terms of the planned products delivery. The minimal labor expenditures on the manufacturing of definite production were used for the efficiency criteria basis.

Key words: economic efficiency, management, expenditures, pricing, resources of enterprise, competitiveness, sale activity.

АННОТАЦИЯ

Навольская Н.В. Оценка и обеспечение экономической эффективности деятельности предприятий. – Рукопись. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 – Экономика, организация и управление предприятиями. – Национальный университет “Львовская политехника”, Львов, 2006.

Диссертация включает теоретические положения, методические рекомендации для оценки и обеспечения экономической эффективности деятельности хлебопекарных предприятий.

В первом разделе – “Теоретические основы оценки и обеспечения экономической эффективности деятельности предприятий” - проанализированы существующие подходы к определению понятий “экономическая эффективность” и “экономический эффект”, “управление”, выделены основные принципы управления экономической эффективностью деятельности предприятий; предложены теоретико-методологические основы измерения экономической эффективности деятельности предприятий.

Оценку экономической эффективности деятельности предприятий можно произвести с помощью таких методов: нормативный метод; багатofакторная модель; багатокритериальный

метод измерения производительности. Эти методы могут быть использованы для построения системы показателей для оценки экономической эффективности деятельности предприятий.

В современных условиях хозяйствования, когда предприятия функционируют в условиях жесткой конкуренции, особое внимание уделяют проблеме экономической эффективности деятельности предприятий. Экономическая эффективность, как одно из самых общих и главных понятий в экономике, формируется под воздействием всего спектра факторов и отношений в обществе. В условиях рыночной экономики, основными принципами и институтами, создающие предпосылки для рационализации затрат и результата, является частная собственность, свобода предпринимательства и выбора, конкуренция, система рыночных цен, а также, государственное вмешательство.

Во втором разделе – “Анализ и оценка экономической эффективности деятельности хлебопекарных предприятий” - предложена система показателей для оценки экономической эффективности деятельности хлебопекарных предприятий. На основе данных показателей произведен сравнительный анализ экономической эффективности деятельности хлебопекарных предприятий Тернопольского региона.

Проведено всесторонний анализ производственно-финансовых результатов трансформационного периода рыночных преобразований хлебопекарной отрасли Украины в целом и Тернопольского региона в частности.

На экономическую эффективность работы предприятия непосредственно воздействует производственный процесс. Эффективность производственного процесса зависит от уровня распределения ресурсов (финансовых, трудовых, сырья и материалов, оборудования и технологий). Поэтому, в работе построена оптимизационная производственная программа хлебопекарного предприятия для выпуска продукции на основе наличных запасов ресурса труда, условий рыночного спроса, а также выполнения условий относительно плановых поставок продукции.

В третьем разделе – “Обоснование направлений повышения экономической эффективности деятельности хлебопекарных предприятий” - рассмотрено основы современной теории рынка и рыночной концентрации, что позволило обобщить характерные признаки основных типов рынка.

Произведен анализ регионального рынка хлеба и хлебобулочных изделий и определен его тип. Правильное определение типа рынка есть очень важным для предприятий, поскольку будет правильно выбрана стратегическая конкуренция, которая будет способствовать эффективному проведению конкурентной борьбы.

Рассмотрены основные направления повышения конкурентоспособности предприятий. Конкурентоспособность предприятия можно определить по уровню конкурентоспособности, который определяется на основе обобщенного показателя конкурентоспособности.

Проблема обеспечения экономически эффективной деятельности хлебопекарных предприятий тесно связана с ценообразованием, поскольку предприятия выпускают социально значимый продукт и стремление производителей повышать рентабельность за счет повышения цен на хлеб и хлебобулочную продукцию удерживается, во-первых, большим наличием конкурентов на рынке и, во-вторых, “вопросом цены” для населения.

В работе предложена система сбыта хлебопекарной продукции, которая позволит предприятиям эффективно производить сбыт своей продукции и тем самым снизить затраты на транспортировку и реализацию продукции.

Ключевые слова: экономическая эффективность, управление, затраты, ценообразование, ресурсы предприятия, конкурентоспособность, сбытовая деятельность.